

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΨΥΧΗ

Οὐδέν πραγματικώτερον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.
Ἡδυνάμην μάλιστα νὰ εἶπω οὐδέν πραγματικὸν
ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Εἴτε λάβωμεν
αὐτὴν ἀτομικῶς εἴτε συλλήβδην, ἡ ψυχὴ δηλο-
νότι εἴτε τοῦ ἀτόμου εἴτε τοῦ συνόλου εἶνε τὸ
μέγα γεγονὸς περὶ ὃ ἅπας ὁ φαινόμενος κόσμος
στρέφεται. "Όταν ἀναγινώσκωμεν πῶς ὁ Χριστός,
ἢ ὁ "Όσιρις ἢ ὁ Μίθρας ἢ ὁ Διόνυσος ἐγεννήθη
ἀπέθανε καὶ ἀνέστη ἐνθυμούμεθα τὸ μέγα δράμα
τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. "Ό,τι συμβαίνει εἰς ἐκά-
στην ψυχὴν τώρα καὶ πάντοτε, διατυποῦται κατὰ
διαφόρους ἐποχὰς τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας ἐν
τῷ βίῳ ἑνὸς προσώπου γεννηθέντος ὅπως χρησι-
μεύσῃ ὡς τύπος τοῦ ἀναγεννημένου ἀνθρώπου.
Ἡ ἔννοια αὕτη ὅμως ἀείποτε παρεγνωρίσθη ἀπο-

δοθείσης πλείονος σημασίας εἰς τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς ἢ εἰς αὐτὴν ταύτην. Συνέβη δηλαδὴ τὸ αὐτὸ ὅπερ συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἔνθα λαμβάνεται ὑπὸ σπουδαιοτέραν ἔποψιν τὸ ἐξωτερικὸν καὶ λησμονεῖται τὸ ἐνδότερον, - παραβλέπεται τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Ἐν πάσῃ ἐποχῇ ὁ ἄνθρωπος ἠσθάνθη ἐνδόμυχον τινα δίψαν ἀναγεννήσεως ἢ λυτρώσεως Ἡ δίψα αὕτη εἶνε ἀποτέλεσμα νόμου λειτουργοῦντος ἐν τῇ φύσει τῆς ψυχῆς, ἥτις ποθεῖ προβιβασμὸν καὶ ἐξέλιξιν. Ἡ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δίψης ταύτης ἀγνοία ἠρμήνευσε τὸν ψυχικὸν τοῦτον πόθον ὡς προσδοκίαν ἠρώος τινος ἢ θεοῦ ἢ μεσίου. Ὁ πόθος τῆς ψυχῆς εἶνε ἢ ἰσχυροτέρα ἐν τῇ φύσει δύναμις, ἢ ἐκ τῆς ἐπενεργείας δὲ αὐτῆς δημιουργουμένη ἰδέα ὅχι μόνον λαμβάνει λόγον ὑπάρξεως ἀλλὰ καὶ ἐνσαρκοῦται. Ἄλλ' ὅταν ὁ κόσμος κατόπιν λαμβάνῃ τὴν βιογραφίαν τοῦ οὕτω ἐνσαρκωθέντος ὄντος ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν τῆς ἀπλῶς σημασίαν σφάλλεται. Ἡ βιογραφία ἐκείνη ἔχει, πλὴν τῆς ἐξωτερικῆς τῆς φάσεως καὶ ἐσωτερικῆν. Ὅλη ἡ σειρά τῶν

γεγονότων ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς ἀναστάσεως εἶνε ἀντανάκλασις τῶν συμβαινόντων ἐν ἐκάστῳ ἀτόμῳ, εἶνε ἐστία τῶν γενικῶν πόθων οἵτινες ἐπέβαλον τὴν ἐνσάρκωσιν. Τὸ γεννηθὲν βρέφος εἶνε οὕτως εἰπεῖν ὁ φακὸς εἰς ὃν συγκεντροῦνται αἱ ψυχικαὶ ἱστορίαι ἀπάντων τῶν πεθισάντων ἀναγέννησιν καὶ λύτρωσιν. Οἱ ἄνθρωποι ἀρκεῖ ν' ἀτενίζωσιν εἰς τὸ ἐνσαρκωθὲν πρόσωπον ὡς ὑπογραμμὸν ὅπως γινώσκωσιν ἑαυτοὺς καὶ ἀπεκδέχωνται λύτρωσιν. Ἄλλ' ἡ ἐξωτερικὴ ἀντίληψις τῆς βιογραφίας τοῦ ἐνσαρκωθέντος προσώπου κωλύει τὴν λύτρωσιν, καὶ ἀναμφιβόλως εἰς τοῦτο δέον νὰ ἀποδοθῆ ἢ μὴ ἐφαρμογὴ τοῦ χριστιανισμοῦ μέχρι τοῦδε. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίληψις τοῦ χριστιανισμοῦ θ' ἀπεκάλυπτεν ἡμῖν τὸ ἐνδότερον στοιχεῖον τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ θὰ ὑπεδείκνυε μέθοδον βίου ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέουσιν. Θὰ ἐδίδασκεν ἡμᾶς ὅτι τὸ ἐνδότερον ἐκεῖνο στοιχεῖον συνίσταται εἰς τὴν ἀγαθότητα, τὴν γλυκύτητα, τὴν χρηστότητα, τὸν ἀνθρωπισμόν, τὸ ἥμερον—ἀποτελεῖ τὸν ἐν ἡμῖν Χριστόν, τὸν σταυ-

ρούμενον πάντοτε ὑπὸ τῆς ἀμαθείας. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίληψις τοῦ χριστιανισμοῦ θὰ δείξῃ ἡμῖν ὅτι ὅπου ἀγαθότης ἐκεῖ καὶ Γολγοθᾶς, ἀλλ' ὅτι τὸν Γολγοθᾶν διαδέχεται πάντοτε νίκη ἀκτινοβολοῦσα αἰγλήν καὶ χάριν. Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ νόμου τούτου ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἀρκεῖ ἐπισταμένη ἐσωτερικὴ παρατήρησις πείρα καὶ μνήμη ὅπως καταστῆ ὁ νόμος οὗτος φανερός εἰς ἕκαστον. Θὰ κατανοηθῆ ὅτι αἰδοκιμασίαι δι' ὧν ἡ ἀνθρωπότης διῆλθεν ἀπετέλεσαν τὸν ἀναπόφευκτον σταθμὸν τῆς πρὸς ἀναγέννησιν πορείας.

Ἡ μελέτη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἶνε κολοσσιαίας σημασίας, διὰ τοῦτο ἡ ἐσωτερικὴ φιλοσοφία τάσσει ὡς θεμελιῶδες ζήτημα τὴν διάκρισιν τῆς μορφῆς ἀπὸ τῆς οὐσίας. Ἡ ψυχὴ εἶνε οὐσία *par excellence* δηλαδή εἶνε ἡ οὐσία. Ὁ ὑλικὸς κόσμος πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς μορφή τῆς οὐσίας ταύτης· ὑποπίπτει εἰς τὰ πέντε αἰσθητήρια καὶ οὕτω ὑποπίπτων εἶνε πραγματικὸς, ἀλλὰ τὰ πέντε αἰσθητήρια τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἐξωτερικὰ ὄργανα

ἔχοντα μόνον πληρεξουσιότητα ν' ἀντιλαμβάνονται τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τοῦ κόσμου. Πρὸς ἀντίληψιν τῆς οὐσίας αὐτοῦ εἶνε τὸ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν περιγραφέν ὄργανον τὸ ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου ἀναθρῶσκον Ἐκ τῆς διακρίσεως τῆς οὐσίας ἀπὸ τῆς μορφῆς προκύπτει φῶς ἐκ δὲ τῆς συγχύσεως αὐτῶν σκότος. Ἐν τῇ διακρίσει καὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ ἐκτιμήσει μορφῆς καὶ οὐσίας ἔγκειται ἡ ἐπιστημονικὴ διαύγεια. Ἐν τῇ συγχύσει αὐτῶν ἔγκειται ἡ ἐπιστημονικὴ εἰδωλολατρεία. Τὸ διακρίνειν τὴν οὐσίαν εἶνε ἀληθῶς ἡ πυξίς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἡ κλεῖς τοῦ Γνωθι Σαυτόν. Ἡ ἐπιδίωξις τῆς οὐσίας εἶνε ἡ καρποφορωτέρα ἐπιδίωξις ἄτε οὔσα ἐπιδίωξις τοῦ θετικοῦ. Ἐνταυτῷ ὅμως ἡ μελέτη τῆς μορφῆς ὡς ἐκφραζούσης τὴν οὐσίαν εἶνε πολύτιμος καὶ ἀναγκαιοτάτη. Οἰκοδομοῦμεν σύστημα καὶ κόσμον διακρίνοντες ἐπιμελῶς τὴν σφαῖραν τῆς μιᾶς ἀπὸ τὴν σφαῖραν τῆς ἄλλης. Κεντρικὴ ἔννοια τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σωκράτους εἶνε ἀκριβῶς ἡ αὐστηρὰ διάκρισις αὕτη μεταξύ τοῦ φαίνεσθαι καὶ τοῦ

εἶναι. Ὅ,τι οἰκοδομήσης οἰκοδόμησον αὐτὸ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἶναι, ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τιθέμενος τὸ φαίνεσθαι. Πρέπει πρῶτον νὰ εἶνε τι καὶ ἄρκεϊ νὰ εἶνε διὰ νὰ φαίνεται ἀλλὰ δὲν ἄρκεϊ νὰ φαίνεται διὰ νὰ εἶνε. Πᾶσα πράξις γινομένη χάριν τοῦ φαίνεσθαι εἶνε οὐ μόνον φρούδη ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβής. Τὸ εἶναι πάσης πράξεως συνίσταται εἰς τὸ πνεῦμα ὑφ' ὃ ἡ πράξις ἐκτελεῖται. Τὰ πράγματα καὶ αἱ πράξεις ἐκλείπουν ἀλλὰ τὸ πνεῦμα αὐτῶν μένει. Τὴν αὐτὴν ιδιότητα τοῦ ἐμμένειν ἔσαι ἔχει καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου οὐ τὸ σῶμα εἶνε ἀπλή ἔκφρασις δυναμένη νὰ λάβῃ μυρίους τύπους.

Ἡ ψυχὴ χρήζει καλλιέργειας διὰ ν' αὐξάνῃ. Μεγάλῃ ψυχῇ εἶνε προῖον ἀναριθμῆτων αἰώνων καὶ μεγίστης ἐπιμελείας. Ἡ παραγωγὴ τοῦ θαυμασίου προϊόντος τούτου ἀπετέλεσε πάντοτε τὸ ἐλαττήριον πάντων τῶν θρησκευτικῶν συστημάτων καὶ θ' ἀποτελέσῃ ἐφεξῆς τὸν σκοπὸν παντὸς κοινωνικοῦ θεσμοῦ. Τὸ ἄτομον καὶ ἡ κοινωνία ἔχουσι τοιαύτην ἀλληλεπίδρασιν, ὥστε ἡ καλ-

λιέργεια ἑκατέρου δέον νὰ εἶνε ταυτόχρονος. Πράγματι ἀμφοτέρων ἢ αὐξήσεις συμπύπτει καὶ εἶνε ἀνέφικτος ἢ ἐξέλιξις τοῦ ἑνὸς ἄνευ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἄλλου. Οἱ κοινωνικοὶ θεσμοὶ δέον ν' ἀποβλέπωσιν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς, πᾶσα δὲ ἀτομικὴ ψυχὴ νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἑαυτῆς καλλιεργείας καθ' ὅσον τοῦτο βοηθεῖ τὴν αὐξήσιν τῆς κοινωνικῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ τῆς κοινωνίας εἶνε ἡ τροφὸς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ τὸ γάλα ὅπερ τῇ παρέχει τὸ ἀρύεται ἐκ τῆς συμπτώσεως καὶ τῆς συλλειτουργίας τῶν στοιχείων ἑκάστης ἀτομικότητος. Ἐκάστη ψυχὴ χρησιμεύει ὑπὲρ ἑκάστης ψυχῆς ἀλλ' οὐδεμία δύναται ν' αὐξήσῃ ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων. Ἐὰν ἡ ψυχὴ δὲν αὐξάνῃ ἐλαττοῦται ἀκατασχέτως. Μικρὰ ψυχὴ δύναται νὰ κατοικήσῃ ἀτελῆ ὄργανισμὸν ὑπάρχει δὲ βαθμὸς ψυχικοῦ μεγαλείου δι' ὃν ὁ νῦν ἀνθρώπινος ὄργανισμὸς εἶνε ἀτελής, καὶ βαθμὸς ψυχικοῦ μεγαλείου δι' ὃν δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη σωματικοῦ ὄργανισμοῦ. Ὁ τελευταῖος οὗτος βαθμὸς εἶνε ὁ ὑπατος καὶ ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς μακροβιότη-

νος πορείας τῆς ψυχῆς, ἣτις τότε εἶνε ἀπηλλαγ-
 μένη τέλεον τῶν περιορισμῶν καὶ τῶν νόμων
 τῆς ὕλης. Οἱ ἐκ τῆς ὕλης περιορισμοὶ ἐχρησί-
 μευσαν πρὸς διακέντησιν τοῦ πόθου τῆς ψυχῆς
 ὅπως ὁδεύῃ, ὅπως δηλαδὴ ποθῆ τὸ ἀγαθὸν τὸ
 ὁποῖον εὐρίσκεται ἐκτὸς τῆς ὕλης μόνον. "Ὅχι
 ὅτι ἡ ὕλη εἶνε τι φύσει κακόν. Κακὸν ὑπάρχει
 μόνον ἀρνητικῶς, θετικοῦ ὄντος μόνου τοῦ ἀγα-
 θοῦ καὶ ἡ πείρα τοῦ κακοῦ εἶνε πρόδρομος τῆς
 πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἔλξεως. Τὸ κακὸν συνίσταται εἰς
 τὸ σφάλλιν καὶ τὸ σφάλλιν εἶνε σύμφυτον τῇ
 ὕλη. Φθάσασα εἰς τὸν ὑπατον αὐτῆς βαθμὸν ἀνα-
 πτύξεως ἡ ψυχὴ δὲν ὑπόκειται πλέον εἰς σφάλμα.
 Γνωρίζει τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἀπὸ τῶν περιορισμῶν
 τῆς ὕλης διαφυγὴ εἶνε οὕτω τὸ ὑπέρτατον ἀγα-
 θόν. Ὁ πλουτισμὸς τῆς διανοίας δὲν ἀρκεῖ πρὸς
 οἰακοστρόφησιν τῆς ψυχῆς διὰ μέσου τοῦ ὠκεανοῦ
 τῆς ὕλης. Ἐξ ἐναντίας εἰς τὸν δὲν συνδυάζεται πρὸς
 λεπτότητα καὶ τρυφερότητα καρδίας ἢ ἐν τῷ
 ὠκεανῷ τῆς ὕλης περιπλάνησις ἔσται ἀτελεύ-
 τητος, ἐκτὸς εἰς τὴν καταβύθισιν θέσῃ τέρμα.

Περιπλάνησιν ἐν τῷ ὠκεανῷ τῆς ὕλης λέγων ἐννοῶ
σειρὰν ἐνσαρκώσεων τῆς ψυχῆς ἐλκομένης αὔθις
καὶ αὔθις εἰς ἀρχαίας ἕξεις. Ὁ θάνατος ἀπλῶς δὲν
εἶνε διαφυγὴ ἐάν ἡ ἐπιζῶσα ψυχὴ αἰσθάνεται ἀκα-
τάσχετον ἀνάγκην νὰ ἐνσαρκωθῇ καὶ αὔθις. Ἐάν
ἐν ἐκάστη ἐνσαρκώσει λαμβάνη πρόνοιαν νὰ ἐλλατ-
τώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν μελλουσῶν ἐνσαρκώσεων
καθιστῶσα ἑαυτὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πνευ-
ματικὴν καὶ αἰσθητικὴν διὰ προσηκούσης καλ-
λιεργείας δύναται νὰ προσδοκᾷ ἐποχὴν καθ' ἣν
ἢ μετὰ θάνατον κατάστασις αὐτῆς νὰ εἶνε τοιαύ-
τη ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην νέας ἐνσαρκώσεως ἄλ-
λως ἢ ὅλη ὕπαρξις αὐτῆς θὰ συνίσταται ἀπὸ ἀλ-
ληλοδιάδοχον σειρὰν θανάτων καὶ γεννήσεων, ἢ δὲ
μετὰ ἕκαστον θάνατον κατάστασις αὐτῆς εἶνε
συνέχεια τῶν φροντίδων, παθῶν καὶ ἐνοχλήσεων
τοῦ βίου, τόπος δὲ διαμονῆς ἢ γηίνη ἀτμοσφαῖρα
καὶ ὅ,τι σπεῖρει ἐν ἐκάστη ἐνσαρκώσει θὰ θερίσῃ
ἐν τῇ προσεχεῖ. Οὕτω τὰς δοκιμασίας ἡμῶν δεόν
ν' ἀποδίδωμεν εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐζήσαμεν ἐν
τῇ προηγουμένῃ ἡμῶν ἐνσαρκώσει καὶ δυνάμεθα

νὰ παρασκευάσωμεν ἤδη τὰς περιστάσεις ὑφ' ἃς
 μέλλει νὰ ζήσωμεν ἐν τῇ προσεχεῖ ἐνσαρκώσει
 μορφοῦντες ἀναλόγως τὸν χαρακτῆρα μας. Ἐν-
 ταῦθα ἔγκειται ἡ ἡμετέρα ἐλευθερία ἐνεργείας
 καὶ ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος εὐθύνη ἡμῶν. Ἡ ψυχὴ
 διαρκούσης τῆς ἐνσαρκώσεως αὐτῆς εἶνε ὡσεὶ ἔ-
 λαιον ἐντὸς λαμπτήρος. Τῇ ἐπελεύσει τοῦ ὀξυ-
 γόνου ἀνάπτει καὶ φέγγει. Ὅπως ἡ φλόξ εἶνε
 προῖον τῆς ἐν τῷ λαμπτήρι ἐπικοινωνίας τοῦ
 ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἐλαίου, οὕτω τὸ ἀνθρώπινον
 πνεῦμα εἶνε προῖον τῆς ἐν τῷ σώματι ἐπικωινω-
 νίας τοῦ παγκοσμίου ἤτοι θείου πνεύματος καὶ τῆς
 ψυχῆς. Ἐντεῦθεν ἡ ψυχὴ δὲν δύναται νὰ φέγγῃ
 ἐνόσω δὲν ἐπικοινωνεῖ πρὸς αὐτὴν τὸ θεῖον
 πνεῦμα. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων εἶνε λαμπ-
 τῆρες περιέχοντες μὲν ἔλαιον ἀλλὰ ἐσβεσμένοι
 ἢ μὴ ἀναφθέντες. Δὲν πολλαπλασιάζουσι τὸ δοθὲν
 αὐτοῖς τάλαντον. Βεβαίως πολὺ ἐξαρτᾶται καὶ
 ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ ἐλαίου. Ἀρίστης ποιότη-
 τος εἶνε ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ ἥτις καὶ εὐκόλως

ἀνάπτει μεταδιδόμενου αὐτῇ τοῦ θείου φωτὸς καὶ ζωηροτέρα λάμπει.

Ὁ γνήσιος ποιητὴς εἶνε δημιουργὸς διότι ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀτενίζῃ εἰς τὰ βάθη τοῦ κόσμου τῆς ψυχῆς καὶ ν' ἀντλήῃ πραγματικότητας. Οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων ἔχουσι πολὺ μικρὸν βασίλειον· μόνον τέσσαρες τοῖχοι ὀρίζουσιν αὐτό. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς εἶνε βασιλεὺς ἀπεράντου κόσμου διήκωντος εἰς τὰ ἔνδον ἐπ' ἄπειρον καὶ ἰκανοῦ ἐπ' ἄπειρον νὰ ἐπιδαψιλεύῃ πᾶν πραγματικὸν ἀγαθὸν εἰς τὸν μονάρχην αὐτοῦ. Ὁ ποιητὴς εἶνε ὑπερτατος ἐν αὐτῷ καὶ πανταχοῦ παρών· ἀγαπᾷ πᾶν ὅτι ἐν τῷ βασιλείῳ του ὑπάρχει, αἰσθάνεται σφοδρότερον καὶ βαθύτερον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ὅταν ἄδη δὲν ἀκούομεν μόνον τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀλλὰ τὴν φωνὴν ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ἐν τοῖς στίχοις του τὸ ἠλιόφως γελάει καὶ τὰ ὄρη χαρμωσύνως ἀντηχοῦσι. Σύνπασα ἢ θάλασσα καὶ ἢ σεμνὴ λαλιά της εἶνε κτῆμα τοῦ ποιητοῦ. Ἐκμυστηρεύονται αὐτῷ αἱ νηρηίδες καὶ τὸν ἀγαπῶσι σφόδρα αἱ νύμφαι τῆς γῆς. Ὁ ποιητὴς γινώσκει

τὸ πνεῦμα πάντων τῶν σιγῶντων πραγμάτων·
πολλαπλασιάζεται ἐν τῇ συνειδήσει πάντων τῶν
ἐμφύχων. Εἶνε νέος μετὰ τῆς νεότητος τῆς φύ-
σεως καὶ πανόπτῃς ὡς ὁ ἀστερόεις οὐρανός. Ὁ-
μοιος ὢν θεῶ εἶνε προσφιλῆς τοῖς θεοῖς, καὶ, ἀρκεῖ
νά θέλη, τὰ πάντα οἱ θεοὶ ἀνακοινοῦσιν αὐτῷ.
Μόνος ἐξ ὅλων τῶν υἱῶν τῆς ἀνθρωπότητος ὁ
ποιητῆς νοεῖ.